

L.O.ATAMOVA

e-mail: leylaatamova@yahoo.com

:<https://orcid.org/0009-0004-8078-6492>

Azərbaycan Dillər Universiteti

(Bakı şəh., R.Behbudov küç., 134)

10.62021/0026-0028.2025.4.388

QEYRİ-DİL İXTİSASLI ALİ MƏKTƏBLƏRDƏ XARİCİ DİL TƏDRİSİ PROSESİNDƏ TƏLƏBƏLƏRİN MƏDƏNİYYƏTLƏRARASI ÜNSİYYƏT BACARIĞININ FORMALAŞDIRILMASI PROBLEMLƏRİNƏ DAİR

Xülasə. Müasir dövrdə xarici dil tədrisi yalnız lüğət və qrammatikanın mənimsənilməsi ilə məhdudlaşmır, tələbələrin mədəniyyətlərarası ünsiyyət bacarıqlarının formalaşdırılmasını da nəzərdə tutur. Bu proses tələbələrin sosial, emosional və koqnitiv inkişafına, eləcə də peşəkar fəaliyyətlərində uğur qazanmalarına mühüm təsir göstərir. Xarici dil öyrənilməsi, tələbələrə həm öz milli mədəniyyətlərini təqdim etmək, digər xalqların mədəniyyətini tanımaq imkanı verir ki, bu da qloballaşan dünyada dialoq və qarşılıqlı anlaşmanın əsas şərtidir.

Qeyri-dil ixtisaslı ali məktəblərdə ingilis dilinin tədrisi tələbələrin real ehtiyac və məqsədlərinə uyğunlaşdırılmalı, kommunikativ yanaşma əsasında qurulmalı və interaktiv metodlarla dəstəklənməlidir. Bu zaman dil yalnız bilik ötürmə vasitəsi deyil, həm də mədəniyyətlərarası kompetensiyanın inkişaf etdirilməsi üçün strateji alət rolunu oynayır. Beləliklə, tələbələrin ikinci dil bacarığı və mədəni kimliyinin formalaşması onların akademik, peşəkar və şəxsi inkişafını dəstəkləyən əsas məqsədlərdən biri kimi çıxış edir.

Açar sözlər: mədəniyyətlərarası səriştə, qeyri-dil ixtisaslı ali təhsil müəssisələri, kommunikativ və mədəni komponentlər, mədəniyyətlərarası ünsiyyət

Müasir dünyada dil təhsili yalnız söz ehtiyatının artırılması və qrammatikanın öyrədilməsi ilə məhdudlaşmır. Tələbələrin effektiv ünsiyyət bacarıqlarının inkişafı üçün interpersonal və mədəniyyətlərarası ünsiyyət, şəxsin ikinci dil bacarığı və mədəni kimliyi və polikultural bacarıqların formalaşması vacibdir. Xarici dil vasitəsilə tələbələr həm öz mədəniyyətlərini təqdim edə, həm də digər mədəniyyətlərin xüsusiyyətlərini anlama bilirlər ki, bu da onların sosial, emosional və koqnitiv inkişafına töhfə verir.

Müasir humanitar paradiqmanın əsasını kommunikasiya təşkil edir. İnsanlararası ünsiyyətin mövcud olmadığı bir cəmiyyətdə sosial münasibətlərin tam şəkildə formalaşması mümkün deyil. Kommunikasiya, xüsusilə də dil vasitəsilə baş verən qarşılıqlı ünsiyyət, yalnız informasiyanın ötürülməsi deyil, həm də insanın gündəlik fəaliyyətində qarşıya çıxan ehtiyacların reallaşdırılması üçün çoxşaxəli qarşılıqlı təsir prosesidir. Bu baxımdan, müasir humanitar paradiqma yalnız biliklərin deyil, həm də insan davranışlarının, mədəniyyətlərarası münasibətlərin və ictimai qarşılıqlı əlaqələrin öyrənilməsini zəruri edir. Beləliklə, ünsiyyət prosesinin elmi cəhətdən hərtərəfli tədqiqi müasir dövrün ən aktual və tələb olunan istiqamətlərindən biri kimi çıxış edir [5, s. 25].

Hər bir fərdin ünsiyyət bacarığı fitri qabiliyyətlərə deyil, konkret dilin mənimsənilməsi və həmin dilin ünsiyyət iştirakçıları arasında praktik istifadəsinə əsaslanır. Başqa sözlə, danışq və ünsiyyət vərdisləri sonradan qazanılan sosial-mədəni təcrübədir. Müasir dövrdə tələbələrin yalnız texniki biliklərə deyil, həm də interpersonal (şəxslərarası) ünsiyyət normalarına yiyələnməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu onların peşəkar fəaliyyətdə uğurlu iştirakını, sosial adaptasiyasını və ümumi mədəni inkişafını təmin edir.

Tələbə üçün dil yalnız ünsiyyət vasitəsi deyil, həm də mədəniyyətin daşıyıcısı kimi qəbul olunmalıdır. Çünki nitq yalnız ayrı-ayrı kommunikativ aktların effektivliyini deyil, həm də büt

tövlükdə milli kimliyin formalaşması, mədəni integrasiya və ictimai birlik prosesinə təsir göstərir. Burada söhbət təkcə ana dildən deyil, həm də xarici dillərdən gedir. Xarici dilin öyrədilməsi prosesi tələbələrin başqa xalqların mədəniyyətinə yaxınlaşmasına imkan yaradır. Eyni zamanda, bu proses onların öz milli mədəniyyətlərini beynəlxalq səviyyədə təqdim etmək bacarığını da inkişaf etdirir ki, bu da mədəniyyətlərarası dialoqun əsas şərtlərindən biridir [4, s. 116].

Beləliklə, kommunikasiya yalnız bilik ötürmə vasitəsi kimi deyil, həm də mədəniyyətlərarası kompetensiyanın formalaşdırılması üçün strateji alət kimi qiymətləndirilməlidir. Xarici dillərin tədrisi tələbələrdə başqa mədəniyyətlərə hörmət, tolerantlıq və açıqfikirlik yaradır, bu isə qloballaşan dünyada həm peşəkar, həm də şəxsi inkişaf üçün vacib şərtlərdən biridir.

Müasir təhsil prosesində mədəniyyətlərarası ünsiyyət bacarıqlarının formalaşdırılması, onun əsasını təşkil edən şəxslərarası ünsiyyət qaydalarının mənimsənilməsindən ayrılmazdır. Təcrübə göstərir ki, qeyri-dil ixtisaslı tələbələr əsasən dərslər zamanı yalnız mətnin məzmununu başa düşmək üzrə yönəldirlər; lakin hadisələrin səbəb və məqsədlərini təhlil etmək bacarıqları nadir hallarda tələb olunur. Belə bacarıqlar yalnız dil universitetlərində sistemli şəkildə formalaşdırılır, burada dilin emosional funksiyası xüsusi əhəmiyyət daşıyır və bu da ünsiyyətin xüsusi emosional tipini müəyyən edir [1].

Emosional açıqlıq olmadan həm yaxın insan münasibətləri, həm də pedaqoji təsir mümkünsüzdür. Lakin hətta normal kommunikativ şəraitdə də hər kəs dialoq əsasında səmərəli ünsiyyət qura bilmir. Burada şəxsin ikinci dil bacarığı və mədəni kimliyi inkişaf edir. Bu zaman uyğun emosional atmosferin mövcudluğu vacibdir. Şəxsin ikinci dil bacarığı və mədəni kimliyi, fərdin ictimai münasibətlər sistemi, mədəniyyət və bioloji xüsusiyyətlər kontekstində fəaliyyət göstərən subyekt kimi formalaşır [1, s. 85]. İnsan həm tarix və mədəniyyətin məhsulu, həm də onların formalaşdırıcısıdır; o, mədəniyyətin həm yaradıcısı, həm də nəticəsidir.

Şəxsin ikinci dil bacarığı və mədəni kimliyi, fərdin xarici dil bilikləri çərçivəsində formalaşır və bu, onun ana dilinin təsiri altında baş verir [1, s. 83]. Araşdırmalar göstərir ki, ana dilindəki bilik və şəxsin dil bacarığı şəxsin ikinci dil bacarığı və mədəni kimliyinin formalaşmasına birbaşa təsir göstərir. Şəxsin ikinci dil bacarığı və mədəni kimliyinin modeli, fərdin kommunikativ hazırlığının ani göstəricisi kimi qiymətləndirilir.

Şəxsin ikinci dil bacarığı və mədəni kimliyi, fərdin başqa mədəniyyətlərin nümayəndələri ilə səmərəli ünsiyyət qurmaq bacarığını əhatə edən kompleks qabiliyyətlər toplusudur. Bu şəxsiyyət, öyrənilən dilin verbal-semantik kodunu, yəni həmin dilin daşıyıcılarının “dil dünyası”nı və fərdin yeni sosial reallığı anlamasına imkan verən qlobal konseptual dünya təsvirini mənimsəməsi ilə formalaşır [2].

Hazırda ali təhsil müəssisələrində müxtəlif ixtisas sahələri üçün ingilis dili fənninin tədrisinə dair xüsusi proqramların hazırlanması zəruri hesab olunur. Qeyri-dil fakültələrində bu proses ESP – xüsusi məqsədlər üçün ingilis dili yanaşması əsasında qurulmalıdır. Bu istiqamətdə əvvəlcə uyğun proqramlar tərtib edilməli, daha sonra isə həmin proqrama əsaslanaraq “syllabus”lar hazırlanmalı və dərslərin təşkili onların tələblərinə tam şəkildə uyğunlaşdırılmalıdır [6, s.131] .

Müxtəlif sahələrin nümayəndələri – istehsal etdikləri məhsulu bazara çıxarmaq istəyən sahibkarlar, öz peşə fəaliyyətinə dair sənəd və təlimatları oxumağa ehtiyac duyan mühəndislər, ixtisaslarında baş verən yeniliklərlə tanış olmaq məcburiyyətində qalan həkimlər, həmçinin ali məktəblərdə təhsil alaraq yalnız ingilis dilində çap olunan dərslər və jurnallardan istifadə edən tələbələr – bu dili hansı məqsədlərlə mənimsədiklərini aydın şəkildə anlayırlar.

İngilis dili öyrənənlərin böyük bir qismi artıq bu dilə olan fərdi ehtiyaclarını və tələblərini dərk edir, bilik və bacarıqları mənimsəməyi isə qarşılarına əsas hədəf kimi qoyurlar. Bu hədəflərə çatmaq üçün dərslərin təşkili kommunikativ yanaşma üzərində qurulmalı, tədris zamanı müzakirələrə, dialoqlara və rol oyunlarına geniş yer ayrılmalıdır [7, s. 81]. Tədris prosesi praktikaya əsaslanmalı və tələbələrdə danışmaq, dinləyib-anlama, oxu və yazı bacarıqlarının inkişafını təmin edəcək formada qurulmalıdır.

Daha yüksək nəticələr əldə etmək üçün uyğun şəraitin yaradılması əsas şərtlərdən biridir. İxtisası dil olmayan ali məktəblərdə, qlobal səviyyədə əsas ünsiyyət vasitəsi kimi qəbul edilmiş ingilis dilinin tədrisi tələbələrin real ehtiyac və tələbləri nəzərə alınaraq həyata keçirilməlidir. Burada vacib məqamlardan biri odur ki, xarici dil fənni həm dil, həm də qeyri-dil fakültələrində fərqli hədəflər və məqsədlər əsasında qurulmalı, tədris prosesi ardıcıl və məqsədyönlü mərhələlərlə təşkil edilməlidir.

Lakin mövcud təcrübə göstərir ki, bəzən qeyri-dil fakültələrində ingilis dilinin tədrisi müasir dövrün tələblərinə tam cavab vermir. Halbuki tələbələr müxtəlif məqsədlərlə ingilis dilini öyrənirlər və istər hansı ixtisasda oxumalarından asılı olmayaraq, qloballaşan dünyada xarici dillərin, xüsusilə də ingilis dilinin əsas öyrədilmə məqsədi onların bu dili səmərəli ünsiyyət vasitəsi kimi mənimsəmələrini təmin etməkdir. Buna görə də ali məktəblərdə ingilis dili tədrisi müasir tələblərə uyğunlaşdırılmalı, tələbələrin fəaliyyəti yalnız mətnlərlə iş, qrammatika qaydalarının əzbərlənməsi və dil tapşırıqlarının icrası ilə məhdudlaşmamalıdır.

Ənənəvi tədris sistemində keyfiyyətli dəyişikliklərə nail olmaq üçün ilk şərt yüksək ixtisaslı xarici dil müəllimlərinin hazırlanmasıdır. Müasir tələblərə cavab verən müəllim öyrətdiyi dili kifayət qədər yüksək səviyyədə bilməli, ünsiyyət bacarıqları inkişaf etmiş olmalı və müasir metodları mövcud tədris mühitinə uyğun şəkildə tətbiq etməyi bacarmalıdır. Belə bir müəllim dərsləri tələbə mərkəzli şəkildə quraraq, onların məqsəd və ehtiyaclarını nəzərə almalı, tədris prosesini bu istiqamətdə təşkil etməyə hazır olmalıdır. Eyni zamanda, dövrün çağırışlarına cavab verən müəllim tələbələrin fəaliyyətini yönləndirməyi, onları öyrənmə prosesində fəal, təşəbbüskar iştirakçıya çevirməyi bacarmalıdır [7, s. 45]. Qeyri-dil fakültələrində ingilis dili tədris olunarkən tələbələrin maraqları, məqsədləri və real ehtiyacları nəzərə alınmalıdır. Bu sahədə tətbiq olunan yanaşma dil fakültələrindəki metodikadan əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənməli, hətta bəzən tamamilə başqa istiqamətdə qurulmalıdır. Çünki qeyri-dil fakültələri müxtəlif ixtisasları əhatə etdiyindən, tədris prosesinin məzmunu və strukturu da həmin ixtisasların xüsusiyyətlərinə uyğunlaşdırılmalıdır.

Məsələn, tibb fakültəsində keçirilən ingilis dili dərslərinin məqsəd və məzmunu tarix fakültəsindəki dərslərdən fərqli, şərqşünaslıqda tətbiq olunan yanaşma isə hər iki sahədən tamamilə başqa olmalıdır. İqtisadiyyat fakültəsində tədris edilən ingilis dili isə özünəməxsus yanaşma tələb edir. Bu fərqlər tədris metodlarının seçilməsindən tutmuş, dərslik və materialların uyğunlaşdırılmasına, qiymətləndirmə meyarlarının müəyyən edilməsinə qədər bütün mərhələlərdə özünü göstərməlidir.

Şəxsin ikinci dil bacarığı və mədəni kimliyinin xüsusiyyətlərinin inkişaf etdirilməsi, onu mədəniyyətlərarası kommunikasiya üçün səmərəli iştirakçı səviyyəsinə çatdırmaq, xarici dil təliminin əsas məqsədi olmalıdır. Bununla tələbələr yalnız dil bilikləri qazanmaqla kifayətlənməyib, həm də müxtəlif mədəniyyətlərdə ünsiyyət qurmaq, sosial davranış normalarını anlamaq və tətbiq etmək bacarığını əldə edirlər. Bu yanaşma, qloballaşan dünyada tələbələrin həm akademik, həm də şəxsi inkişafını dəstəkləyir, onların fərdi və peşəkar kompetensiyalarını zənginləşdirir.

Ümumiyyətlə, şəxsin dil bacarığı və mədəni kimliyinin formalaşması bir neçə əsas komponentin inkişafına əsaslanır:

- Linqvistik komponent – dil haqqında nəzəri biliklərin mənimsənilməsi;
- Dil komponenti – praktiki dil bacarıqlarının qazanılması;
- Kommunikativ komponent – dilin ünsiyyət kontekstinə uyğun istifadəsi, düzgün nitq davranışı bacarıqları;
- Mədəni komponent – öyrənilən dilin mədəniyyətinə inteqrasiya, mədəni maneələrin aradan qaldırılması [3, s. 60].

Müasir dövrdə xarici dil biliklərinə malik olan fərd yalnız dilin strukturunu bilmək və zəngin lüğətə sahib olmaqla kifayətlənmir, eyni zamanda mədəniyyətlərarası ünsiyyət bacarıqlarını da inkişaf etdirməlidir. Bu, tələbələrin müxtəlif mədəniyyətlərlə dialoqa girmə qabiliyyətini, qarşılıqlı hörmət, tolerantlıq və mədəni fərqlərə uyğun davranış prinsiplərini mənim-

səməsini tələb edir. Beləliklə, mədəniyyətlərarası təlim, tələbələrin həm öz etnik və milli mənsubiyyətlərini dərk etməsinə, həm də digər mədəniyyətlərin adət-ənənələrini və xüsusiyyətlərini öyrənməsinə xidmət edir.

Mədəniyyətlərarası kompetensiyanın formalaşması tələb edir ki, tələbələr dili yalnız ünsiyyət vasitəsi kimi deyil, həm də sosial və mədəni kontekstdə çevik istifadə edə bilsinlər. Bu, sözügedən vəziyyətlərdə adekvat nitq davranışını müəyyənləşdirmək, lüğət vasitələrini məqsədə uyğun seçmək və tətbiq etmək bacarığını tələb edir.

Mədəniyyətlərarası kompetensiyanın inkişafı, iki mədəniyyət arasında müxtəlif istiqamətlərdə qarşılıqlı təsir və öyrənməni nəzərdə tutur:

- Öyrənilən dilin ölkəsinin mədəniyyətinə dil vasitəsilə tanışlıq və oradakı sosial davranış modellərinin mənimsənilməsi;

- Xarici dil və onun mədəniyyətinin ana dil və milli davranış modelinə təsiri;

- Fərdin iki mədəniyyətin təsiri altında şəxsi inkişafı.

Tələbələr xarici dili mənimsəyərkən, yalnız dilin strukturunu öyrənmirlər, həm də onun real sosial mühitdə necə işlədiyini, dil daşıyıcılarının nitq və qeyri-nitq davranışlarını, xalq adətləri, ənənələr, sosial struktur və etnik xüsusiyyətlərə bağlı davranış nümunələrini öyrənirlər. Bu, əsasən autentik materiallar (orijinal mətnlər, audioyazılar, videolar) vasitəsilə baş verir ki, bu materiallar həm dil baxımından normativ, həm də lingvostranovedçeski məlumatlar baxımından zəngindir.

Mədəniyyətlərarası kompetensiyanın mənimsənilməsi və şəxsin ikinci dil bacarığı və mədəni kimliyinin inkişafı mərhələli şəkildə baş verir:

1. Tələbə 1 – Tələbə 2;
2. Tələbə 1 – Tələbə 2, Tələbə 3;
3. Tələbə 1 – Müəllim;
4. Tələbə 1 – Xarici mədəniyyət nümayəndəsi.

Bu mərhələlər tələbələrə həm fərdi, həm də kollektiv ünsiyyətdə, müxtəlif mədəni kontekstlərdə adekvat davranış və kommunikativ bacarıqlarını inkişaf etdirməyə imkan verir. Beləliklə, mədəniyyətlərarası kompetensiya yalnız dil biliklərinin deyil, həm də sosial və mədəni çevikliyinin formalaşmasını təmin edir, tələbələri qlobal məkanda səmərəli iştirakçıya çevirir.

Nitq və düşüncə fəaliyyətində bəzi hallarda psixoloji normadan kənar nüanslar müşahidə olunur. Xarici dildə nitq təlimi zamanı tələbələrdə müəyyən patologiyalara oxşar hallara rast gəlinə bilər: məsələn, reallıqdan ayrılma (dərealizasiya), şəxsi mənadan ayrılma (depersonalizasiya), emosional əlaqənin itirilməsi, həddindən artıq euforik əhval, məqsədsiz düşüncə və fantaziya, nitq inkişafı ilə fəaliyyət bacarıqları arasında uyğunsuzluq, ifadə şablonlarının təkrarlanması, sözlərin əzbərlənməsinə həddindən artıq diqqət yetirmək və onların praktik istifadəsini nəzərə almamaq, mənasız nitq fəaliyyəti və məhsuldarlığın aşağı olması.

Bu hallar adətən əsas motivin – yəni nitq-düşüncə fəaliyyətinin məqsəd və həll yollarını dərk etmə bacarığının olmaması nəticəsində baş verir. Bu motivin inkişafına isə case metodologiyası kömək edir; bu metod 1924-cü ildə Harvard Universitetində ilk dəfə tətbiq edilmişdir və bu gün də tədqiqat və pedaqoji maraqla istifadə olunur. Problemə situativ təlim yanaşması tələbələrdə real həyat senarilərinə əsaslanan nitq bacarıqlarının formalaşmasını təmin edir və həmçinin Rusiyada tədris praktikasına uğurla inteqrasiya olunur.

Nitq-düşüncə fəaliyyəti əsasən verbal vasitələr – yəni qrammatik olaraq təşkil olunmuş sözlər üzərindən həyata keçirilir. Verbal vasitələr insanın intellektual imkanlarını inkişaf etdirən ən güclü psixoloji alətlər hesab olunur və yüksək psixi funksiyaların yerinə yetirilməsi üçün əsas şərtidir. Tələbə öyrənmə prosesi zamanı bu vasitələri mənimsədikcə, onun peşəkar fəaliyyətində uğur şansı və müəllimin professional özünüifadə imkanları artır. Görsəl təsvirlər də düşüncəni zənginləşdirə bilər, lakin verbal vasitələrin mənimsənilməsi düşüncə imkanlarını daha da gücləndirir. Buna görə də hətta qeyri-dil universitetlərində belə ingilis dili proqramlarında ingilis dilində dərslərin keçirilməsi məqsədəuyğundur.

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, verbal vasitələr yalnız söz ehtiyatı nitq-düşüncə fəaliyyəti ilə birgə inkişaf etdikdə düşüncə aləti rolunu oynayır, ayrı-ayrılıqda deyil. Xüsusi olaraq qeyri-dil ali təhsil müəssisələrində dil öyrənilməsi üçün ilk üç-dörd il ayrılır. İlk tədris ili isə ən intensiv və həlledici mərhələdir; çoxlu saatlar humanitar fənlərə, o cümlədən xarici dilə ayrılır. Universitet proqramı, təhsil standartlarına uyğun olaraq, bütün tələbələrin xarici dili eyni səviyyədə mənimsəməsini nəzərdə tutur, lakin birinci kurs tələbələrinin hazırlıq səviyyəsi çox vaxt orta səviyyəni aşmır. Bu səbəbdən xarici dil müəllimləri tələbələrin dil bilik səviyyəsini düzəltmək üçün xüsusi korrekativ işlər aparmalıdır.

Müəllim tələbələrin fərdi və qarşılıqlı ünsiyyət xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq onlara dəstək göstərməli, polikultural şəxsin dil bacarığı və mədəni kimliyinin formalaşmasına çalışmalıdır. Belə şəxsiyyət yalnız ana dili deyil, eyni zamanda xarici dilləri və əlaqəli mədəniyyətləri mənimsəyən fərd kimi xarakterizə olunur və təlim-tərbiyə prosesi vasitəsilə inkişaf etdirilir.

Polikultural şəxsin dil bacarığı və mədəni kimliyinin üç əsas aspekti vardır:

- Dəyər yönümlü aspekt – etik norma və davranışlar, mədəniyyət və dil kontekstində tarixi və dünyaqavrayışı əks etdirir;
- Koqnitiv (bilişsel) aspekt – fərdin dünyagörüşü və qavrayış modelini formalaşdırır;
- Davranış aspekti – nitq və paralingvistik ünsiyyət vasitələrinin spesifik toplusunu əhatə edir.

Bu aspektlər həm nitq-strateji bacarıqların mənimsənilməsini, həm də müəyyən fəaliyyət sahələri ilə bağlı ünsiyyətə giriş qabiliyyətini ehtiva edir. Bu baxımdan davranış aspekti metodoloji cəhətdən nitq-davranış aspekti adlandırıla bilər. Fikrimizcə, bu üç aspekt yalnız ixtisaslaşmış dil məktəblərində deyil, qeyri-dil ixtisaslı sahələrdə də xarici dil və mədəniyyətlər arasında təhsilin məzmununa mütləq daxil edilməlidir.

Praktiki əhəmiyyət

1. Tədris prosesində: Müəllimlər tələbələrin mədəniyyətlərarası kompetensiyasını inkişaf etdirmək üçün interaktiv metodlar, case-study və autentik materiallardan istifadə etməlidirlər.

2. Peşəkar fəaliyyət üçün: şəxsin ikinci dil bacarığı və mədəni kimliyi tələbələrə beynəlxalq əməkdaşlıq, global kommunikasiya və qarşılıqlı anlaşma sahələrində üstünlük təmin edir.

3. Təlim proqramlarının inkişafı: Qeyri-dil ixtisasları üçün xarici dil dərslərində polikultural aspektlər nəzərə alınmalıdır, beləliklə tələbələr həm dil biliklərini, həm də sosial-mədəni bacarıqları inkişaf etdirir.

4. Tələbələrin şəxsi inkişafı: Polikultural şəxsin dil bacarığı və mədəni kimliyi insanın empatiya, tolerantlıq və sosial davranışlarını zənginləşdirir, mədəni fərqliliklərə hörmət və adaptasiya qabiliyyətini artırır.

İşin elmi nəticəsi. Müasir dövrdə xarici dil öyrənilməsi yalnız dilin qrammatik və leksik aspektləri ilə məhdudlaşmır. Tələbələrin mədəniyyətlərarası ünsiyyət bacarıqları, şəxsin dil bacarığı və mədəni kimliyi və polikultural şəxsin ikinci dil bacarığı və mədəni kimliyini formalaşdırmaq üçün inteqral yanaşma tələb olunur. Dil öyrənən fərd yalnız dil bilikləri ilə deyil, həm də mədəni kontekstə qavrama, emosional ünsiyyət və adekvat davranış strategiyalarını mənimsəməlidir.

İşin elmi yeniliyi. Məqalədə xarici dil tədrisinin yalnız bilik ötürmədən ibarət olmadığı, eyni zamanda tələbələrdə mədəniyyətlərarası kompetensiyanın məqsədyönlü şəkildə formalaşdırılmasının vacibliyi xüsusi vurğulanır.

İşin tətbiqi yeniliyi. Tədqiqat nəticələri ali məktəblərdə tədris proqramlarının təkmilləşdirilməsinə, müəllimlərin kommunikativ metodlardan istifadəsinə və tələbələrin peşəkar hazırlığında praktik dəyər yaratmağa imkan verir.

Ədəbiyyat

1. Гальскова, Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: пособие для учителя / Н.Д.Гальскова, — М.:АРКТИ, — 2000.

2. Гальскова, Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика. М.:Издательский центр “Академия” / Н.Д.Гальскова, Н.И.Гез, —2007. —336 с.
3. Гуткин, О.В. Проблема соотношения понятий диалога культур и диалога в культуре // Человек. Диалог. Понимание: межвуз. Сб. науч. Трудов. Саратов, — 1996. — с. 58-63.
4. Зимняя, И.А. Иноязычная речевая деятельность как объект обучения и психолингвистические проблемы обучения говорению на иностранном языке // Психологические основы обучения иностранным языкам в языковом вузе: сб.науч.трудов. — М., — 1979. — 251с.
5. Степанчук, О.А. Гуманитарные знания в системе современного образования // Педагогика: традиции и инновации:материалы междунар. Заоч. Науч. Конф. (Челябинск, октябрь 2011 г.). Челябинск, — 2011. Т.I. — с. 24-27.
6. Riley, P. 1989. Keeping Secrets; ESP/LSP and Sociology of Knowledge. In European Journal of Teacher Education. — Vol.12, — pp.69-81.
7. Rixson, S. English and other Language for younger children: Practice and theory in a rapidly Changing World, Language Teaching, —1992. 25,2, — pp.73-94.

L.O.Atamova

On the Problems of Developing Students' Intercultural Communication Skills in the Process of Foreign Language Teaching at Non-Linguistic Higher Education Institutions

Summary

Students' language personality and intercultural competence develop alongside their second language skills. This process encompasses linguistic, communicative, and cultural components, supported by authentic materials, interactive methods, and practice-based tasks. As a result, students are able to participate in intercultural dialogue in an adequate, flexible, and effective manner, while acquiring essential skills for personal growth and professional development. It is difficult to develop intercultural communication skills without teaching the rules of interpersonal communication. Practice shows that in non-language universities, students in foreign language classes are generally required to understand the main content of the text, but analyzing the motives and goals of characters' actions is often overlooked. Nevertheless, emotional openness is a fundamental condition for close human relationships and pedagogical impact.

Keywords: *Intercultural competence, non-linguistic higher education institutions, communicative and cultural components, intercultural communication*

Л.О.Атамова

О проблемах формирования межкультурных коммуникативных умений студентов в процессе преподавания иностранного языка в неязыковых высших учебных заведениях

Резюме

Языковая личность студентов и их межкультурная компетентность формируются вместе с владением вторым языком. Этот процесс охватывает лингвистические, коммуникативные и культурные компоненты, поддерживаемые аутентичными материалами, интерактивными методами и практико-ориентированными заданиями. В результате студенты способны адекватно, гибко и эффективно участвовать в межкультурном диалоге, приобретая при этом ключевые навыки для личностного роста и профессионального развития. Трудно развивать навыки межкультурного общения без обучения правилам межличностного общения. Практика показывает, что в занятиях по иностранному языку в нелингвистических вузах студентам в основном требуется понимание основного содержания текста, однако анализ мотивов и целей действий персонажей часто не учитывается. Тем не менее, эмоциональная открытость является основным условием близких человеческих отношений и педагогического воздействия.

Ключевые слова: *межкультурная компетентность, нелингвистические вузы, коммуникативные и культурные компоненты, межкультурное общение*

*Rəyçi: ped.f.d., dos. F.Rzayeva
Redaksiyaya daxil olub: 25.09.2025*